

Leslie Jamison

Eseuri

Traducere din engleză de
Anca Bărbulescu

 Narator

POVESTI
REALE,
BINE
SCRISE

Cuprins

I. Dorință

<i>52 Blue</i>	19
<i>Ne spunem povești ca să trăim din nou</i>	49
<i>Poveste cu escală</i>	73
<i>Viața sim</i>	83

II. Privire

<i>Sus în Jaffna</i>	117
<i>Nicio limbă nu poate spune</i>	131
<i>Să urle, să ardă</i>	139
<i>Expunere maximă</i>	161

III. Persistență

<i>Repetiții</i>	197
<i>Cercul cel lung</i>	203

<i>Fumul adevărat</i>	219
<i>Fiica fantomei</i>	247
<i>Muzeul inimilor frânte</i>	269
<i>Rodul</i>	295
<i>Mulțumiri</i>	315

I. Dorință

52 Blue

7 decembrie 1992. Whidbey Island, Puget Sound. Se terminaseră războaiele mondiale. Se terminaseră și celelalte războaie: Coreea, Vietnam. Se terminase, în sfârșit, și Războiul Rece. Baza navală-aeriană de pe insula Whidbey rămăsese la locul ei. La fel și Pacificul, cu apele lui vaste și insondabile, dincolo de o pistă de decolare botezată după un pilot căruia nu i se mai găsisse trupul: William Ault, mort în Bătălia din Marea Coralilor*. Așa se întâmplă. Oceanul înghite corpurile omenești pe de-a-ntregul și le face nemuritoare. William Ault a devenit o pistă de decolare care-i trimite pe alți semeni de-ai lui în cer.

La baza navală aeriană, Pacificul infinit se arăta sub forma unor date finite, colectate de o rețea de hidrofoane presărate pe fundul apei. Folosite inițial la monitorizarea submarinelor sovietice în Războiul Rece, hidrofoanele acestea fuseseră întoarse între timp către oceanul însuși și îi transformau zgomotele informe în ceva măsurabil: pagini peste pagini de grafice imprimate care ieșeau în șir dintr-un spectrograf.

* Bătălia din Războiul din Pacific (4-8 mai 1942), purtată între forțele navale ale Imperiului Japonez și ale Aliaților americani și australieni, încheiată, în ciuda pierderilor, cu o victorie strategică a trupelor Aliate (n.t.).

În ziua aceea anume din decembrie 1992, sergentul clasa II Velma Roquille a auzit un sunet ciudat. L-a desfășurat pe altă spectrogramă, ca să-l vadă mai bine. Nu-i venea să creadă că avea frecvența de 52 Hz. L-a chemat cu un gest pe unul dintre tehnicienii audio. Trebuia să se întoarcă, a povestit femeia. Să se uite din nou. Tehnicianul s-a întors. S-a uitat din nou. Îl chema Joe George. Velma i-a spus: „Cred că e o balenă”.

Mamă-mamă, și-a zis Joe. Părea practic imposibil. După tipar, părea sunetul unei balene albastre, dar balenele se aud de obicei pe la 15-20 de hertzi – un huruit aproape imperceptibil, la limita a ceea ce percepe urechea umană. Cincizeci și doi de hertzi ieșeau din scală. Iată însă că aveau în față semnătura sonoră a unei vietăți care străbătea apele Pacificului cântând un cântec ascuțit, ca niciun altul.

Balenele emit sunete din diverse motive: ca să navigheze, ca să-și găsească hrana, ca să comunice între ele. Pentru anumite specii, inclusiv balenele cu cocoașă și balenele albastre, cântecele au un rol și în selecția sexuală. Masculii de balenă albastră cântă mai tare decât femelele, iar volumul sunetelor lor – de peste 180 de decibeli – este mai mare decât al oricărui animal de pe planetă. Scot clicuri, mormăituri, triluri, zumzete, gemete. Sună ca niște corni de ceață. Vocile lor străbat mii de kilometri prin ocean.

Pentru că masculul acesta avea o frecvență nemaiîntâlnită, cei de la Whidbey l-au urmărit ani de-a rândul, sezon după sezon de migrație, în drumul lui spre sud din Alaska până în Mexic. Și-au dat seama că era mascul pentru că numai ei cântă în sezonul de împerechere. Traseul nu îi era neobișnuit, doar cântecul – și faptul că niciodată nu detectau alte balene în jurul lui. Părea mereu singur. Scotea chemări ascuțite, îndreptate către nimeni – sau cel

puțin nu părea să-i răspundă nimeni. Tehnicienii audio l-au botezat 52 Blue. În cele din urmă, un raport științific avea să confirme faptul că nu se mai raportaseră niciodată vocalizări de balenă cu caracteristici similare. „Poate fi greu de acceptat”, conchidea raportul, că „nu ar exista decât una de acest fel în toată întinderea oceanului.”

În drumul cu mașina de la Seattle la insula Whidbey, am trecut prin mărețul și necosmetizatul spectacol al industriei din statul Washington: stive enorme de cherestea, râuri cu blocaje de trunchiuri de copaci, ca niște pești prinși în capcane, turnuri de containere în culori ca de bomboane aproape de portul Skagit și o varietate de silozuri de un alb murdar aproape de podul peste canalul Deception Pass, cu arcul lui de oțel aruncat maiestuos peste brațul de mare Puget – cu apa cu scânteieri tăioase, în care se spârgea lumina soarelui, la aproape 60 de metri dedesubt. De partea cealaltă a podului, insula avea un aer pastoral, nepământesc, aproape defensiv. ARUNCĂ GUNOIUL PE JOS ȘI VEI REGRETA, scria pe un panou. Altul spunea: NU ÎNGHESUIȚI REȘOURILE. Whidbey e considerată de mulți cea mai lungă insulă din America, dar nu e tocmai adevărat. „Whidbey este ea lungă”, observa *The Seattle Times* în 2000, „dar să nu ne întindem.” Este totuși suficient de lungă încât să fie loc pentru un festival al zmeielor, un festival al midiilor, un tur ciclist anual (Tour de Whidbey), patru lacuri și un joc anual în stil polițist care transformă tot orașul Langley, cu populația lui de 1 035 de locuitori, în locul unei crime fictive.

Joe George, tehnicianul care l-a identificat pe 52 Blue, locuiește și azi într-o casă modestă, cocoțată pe un deal la capătul nordic al insulei, la vreo zece kilometri de baza aeriană. Când l-am vizitat, mi-a deschis ușa zâmbind – un bărbat solid, cu părul argintiu, fără ocolișuri, dar

prietenos. Nu mai lucra acolo de 20 de ani, dar tot a reușit să treacă cu mine prin controlul de securitate, cu legitimația lui emisă de Marină. Mi-a spus că o folosește ori de câte ori vine la bază, ca să-și ducă gunoiul la reciclat. În fața clubului ofițerilor, niște bărbați în combinezoane de pilot beau cocktailuri pe o terasă de lemn. Mai departe, coasta era accidentată și splendidă – valurile se izbeau de nisipul închis la culoare, vântul sărat sufla prin crengile coniferelor.

Joe mi-a povestit că, pe vremea când încă lucra acolo, echipa lui – care procesa datele audio de la hidrofoane – era destul de izolată de restul bazei. Ținea de securitate, mi-a spus el. Când am ajuns la clădirea unde lucrase, am înțeles ce voia să spună. Era înconjurată de un gard dublu, cu sârmă ghimpată pe deasupra. Mi-a explicat că o parte din personalul de la bază credea că acolo era un fel de închisoare. Nu se știa ce rol avea. Când l-am întrebat ce crezuse că erau zgomotele acelea ciudate, atunci, în 1992, înainte să-și dea seama că era o voce de balenă, mi-a răspuns: „Nu pot să-ți spun. E secret de stat”.

După ce ne-am întors la el acasă, Joe a scos de undeva un teanc de hârtii de pe vremea când îl urmărea pe 52 Blue. Erau hărți generate pe computer, care documentau aproape un deceniu de tipare de migrație. Călătoria balenei era marcată cu câte o culoare diferită pentru fiecare sezon – galben, portocaliu, mov – și trasată cu linii imprecise de grafică pe calculator a anilor 1990. Joe mi-a arătat grafice cu cântecul lui 52 și mi-a explicat liniile și sistemele de măsurare, ca să-i pot compara semnătura cu zgomotele obișnuite ale semenilor lui: frecvențele mai joase ale balenelor albastre normale, frecvențele mult mai înalte ale balenelor cu cocoașă. Cântecul balenelor albastre cuprinde o varietate de sunete – un fel de tors prelung sau geme-te, constante ori modulate –, iar vocalizele lui 52 Blue

prezentau aceleași tipare distinctive, numai că pe o frecvență foarte diferită, doar cu puțin mai ridicată decât cea mai joasă notă pe care o poate scoate o tubă. Scurta înregistrare cu 52 pe care mi-a pus-o, accelerată pentru auzul uman, suna fantomatic: o pulsație firavă și întrebătoare, echivalentul sonor al unei raze de lumină vizibile, turbure, printr-o ceață deasă într-o noapte cu lună.

Lui Joe îi făcea o vădită plăcere să-mi explice graficele și hărțile. Plăcerea aceasta părea să aibă legătură cu faptul că îi plăceau organizarea și ordinea. Pe măsură ce-mi arăta, mândru, roadele diverselor și oarecum surprinzătoarelor lui hobby-uri (colecția impresionantă de plante carnivore și albinele pe care le ținea ca să hrănească plantele sau muscheta impecabilă pe care o asamblase dintr-un kit, pentru grupul de reconstituire a vieții punătorilor de capcane din secolul al XVIII-lea), se contura înclinația lui clară către atenție și conștiinciozitate. Avea o dorință profundă de a fi precis și meticolos în toate. Mi-a arătat specia lui vegetală preferată, o plantă-urcior de California, mi-a explicat, evident impresionat de economia și ingeniozitatea ei, cum prinde muștele sub gluga translucidă, care le face să se epuizeze încercând să zboare spre lumină, apoi i-a fixat cu grijă o prelată peste creștetele verzi și încovoiate, ca să o aperse de frig.

Mi-am dat seama că Joe se bucura de ocazia de a-și scoate la lumină vechile grafice cu balena. Îl duceau înapoi în vremurile când povestea lui 52 era încă în plină desfășurare, iar el era chiar în mijlocul ei. Mi-a spus că ajunsese la Whidbey după câțiva ani de serviciu clasificat tehnic drept „cu grad crescut de dificultate” la o bază din Islanda, deși povestea că nu fuseseră câtuși de puțin ani dificili; copiii lui făceau oameni de zăpadă pe malul Lagunei Albastre. Joe fusese un candidat bun pentru Whidbey. Avea formație de tehnician audio și era deja

pregătit pentru munca desfășurată în buncărul lui pătrășos de dincolo de gardul cu sârmă ghimpată.

Programul de urmărire prin hidrofon – numit și Sound Surveillance System, sau SOSUS – era un fel de „bastard”, mi-a spus Joe. Odată încheiat Războiul Rece, Marina nu mai avea ce submarine sovietice să asculte și era mai greu de convins că hidrofonul costisitor merita investiția în mentenanță. Rezultatele i-au surprins chiar și pe cei care au demarat proiectul. Darel Martin, tehnician acustic care lucra cu Joe la Whidbey, descria situația astfel: „Din experți în rechini de oțel, am devenit experți în urmărirea de animale vii”. Tot el spunea: „Sunetele din ocean nu se termină niciodată”. Acum, misterul unei balene supraviețuiește sub forma unui bărbat care stă la masa din bucătărie și scoate dosare ponosite ca să-mi arate graficul aparent ordinar al unui cântec extraordinar.

Iulie 2007, Harlem, New York. Leonora știa că avea să moară. Nu într-o zi, ci în curând. De ani întregi suferea de fibroame și sângerări, uneori atât de grave încât îi era frică să iasă din casă. A dezvoltat o obsesie pentru sânge: se gândea la sânge, visa sânge, scria poezii despre sânge. A demisionat din funcția de responsabil cu asistența socială la primărie, pe care o ocupa de mai bine de un deceniu. Pe atunci avea 48 de ani. Întotdeauna fusese independentă; lucra de la 14 ani. Nu se căsătorise, deși avusese propuneri. Îi plăcea să știe că se poate întreține singură. Dar acum ajunsese la un nou nivel de izolare. O rudă i-a spus: „Ești într-o pasă foarte sumbră” și a refuzat să se mai întâlnească cu ea.

În vară, lucrurile se înrăutățiseră. Leonorei îi era foarte rău: grețuri constante, constipație gravă, dureri în tot corpul. Avea încheieturile umflate, stomacul balonat, vederea încețoșată de spirale zimțate multicolore. La orizontală